



*Araştırma Makalesi / Research Article*

**LONDRA'DA TALİHSİZ BİR OSMANLI MASLAHATGÜZARI:  
MEHMED SIDKI EFENDİ (1803-1811)**

**Musa KILIÇ<sup>1</sup>**

**Öz**

Mehmed Sıdkı Efendi 1802 yılının sonlarında Memluk Beyleri sorununun çözümü ve İngiliz ordusunun Mısır'dan tamamen çekilmesi için müzakerelerde bulunmak üzere geçici görevle Londra'ya gönderildi. Kısa bir süre sonra maslahatgüzar tayin edildi ve vefatına kadar sekiz yıl boyunca Londra'da görev yaptı. Çalışmada Sıdkı Efendi'nin maslahatgüzarlığı Osmanlı Devleti ile İngiltere ilişkilerinin seyrine göre üç dönemde incelenmiştir. Birincisi iki ülke arasında ittifakın devam ettiği dönemdir. İkinci dönem İngiltere ile Osmanlı Devleti'nin savaştığı yılları kapsamaktadır. Barış görüşmelerinin başladığı 1808'den 1811 yılında Sıdkı Efendi'nin vefatına kadar geçen yıllar üçüncü dönem olarak ele alındı. Aslında Sıdkı Efendi'nin Londra'da bulunduğu yıllarda Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkilere ciddi bir etkide bulunduğunu söyleyemeyiz. Tersine Sıdkı Efendi, bir diplomata yakışmayacak tutum ve davranışlar sergileyen, İngiltere tarafından ciddiye alınmayan ve kendi devleti tarafından bile adeta görmezden gelinen bir diplomattı. Sıdkı Efendi, yerine defalarca bir başkasının tayini düşünülmesine rağmen bir girişimlerin hiçbiri gerçekleşmeyecek kadar talihsizdi. Ülkesini bir daha göremeden Londra'da vefat etti. Onun misyonu, Osmanlı Devleti'nin ad hoc diplomasinden sürekli diplomasiye geçişinin önemli bir merhalesi olan ilk ikamet elçilik ve maslahatgüzarlık denemesinin neden başarısızlıkla sonuçlandığı konusunda bizlere önemli ipuçları verdiği için önemlidir. **Anahtar Kelimeler:** Mehmed Sıdkı Efendi, İngiltere, Osmanlı Devleti, Londra, Maslahatgüzar

**AN UNFORTUNATE OTTOMAN CHARGÉ D'AFFAIRES IN LONDON: MEHMED  
SIDKI EFENDİ (1803-1811)**

**Abstract**

Mehmed Sıdkı Efendi was temporarily assigned to London in the late 1802 to engage in negotiations for resolving Mamluk Beys Question and the complete withdrawal of the British army from Egypt. Shortly thereafter, he was appointed as the charge d'affaires and had served in London for eight years until his demise. In this work, Sıdkı Efendi's charge d'affaireship has been examined in three periods based on the course of relations between the Ottoman Empire and England. The first period covers the continuation of the alliance between two countries. The second period encompasses the years during which England and the Ottoman Empire were at war. The years from the commencement of peace talks in 1808 until Sıdkı Efendi's death in 1811 were considered as the third period. Indeed, it cannot be asserted that Sıdkı Efendi had a substantial influence on the diplomatic and political relations between the Ottoman Empire and England during his presence in London. Conversely, Sıdkı Efendi was a diplomat who displayed attitudes and behaviors that did not befit a diplomat, was not taken seriously by England, and was virtually ignored even by his own state. Sıdkı Efendi was so unfortunate that, despite repeated attempts to replace him, none of these attempts materialized. He died in London without ever seeing his country again. His mission is crucial because it provides important clues as to why the initial attempt at establishing the first residence embassy and charge d'affaires, a significant stage in the transition from ad hoc diplomacy to continuous diplomacy for the Ottoman Empire, ended in failure.

**Keywords:** Mehmed Sıdkı Efendi, England, Ottoman Empire, London, Charge d'affaires

<sup>1</sup> Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, musakilic@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4720-9939.

**Başvuru Tarihi** (Received): 02.05.2024 **Kabul Tarihi** (Accepted): 08.07.2024

## Giriş

III. Selim dönemi kapsamlı bir reform sürecini içerdiği gibi Osmanlı Devleti'nin diplomasi anlayışında da değişimi ifade etmekteydi. Bu değişimin ilk adımı, Osmanlı Devleti'nin savaş halinde olduğu Avusturya ve Rusya'ya karşı önce İsveç'le ardından Prusya'yla ittifak antlaşmaları yapmasıydı. Bu ittifak antlaşmaları, Osmanlı Devleti'nin *ad hoc* diplomasi anlayışından vazgeçerek sürekli diplomasiye geçiş niyetinin göstergesiydi. Avusturya ve Rusya'yla barışın tesis edilmesinden sonra bu konuda çok mühim bir adım daha atılarak Avrupa'nın önemli başkentlerinde birer ikamet elçiliği açılmasına karar verildi. Böylece hem Batılı devletlerle çok daha yakın ilişkiler tesis edilebilecek hem de o ülkelerde olan bitenler hakkında daha sağlıklı bilgiler alınabilecekti (Yalçınkaya, 1996: 45-46).

İkamet elçiliklerinin açılması konusunda Osmanlı Devleti'nin bir iradesi söz konusu olsa da başlangıçta nerelerde kurulması gerektiği hakkında tam bir fikir birliği yoktu. Önce Kanuni döneminden beri iyi ilişkilerin tesis edildiği Fransa'nın başkenti Paris'te açılması düşünüldü. Fakat 1789 İhtilali monarşiyi sonlandırmış ve Avrupa'da Fransa'ya karşı bir ittifak oluşmuştu. Osmanlı Devleti, Avrupa'daki bu gelişmeler karşısında tarafsızlığını korumakla beraber Fransa'daki yeni rejimi de resmen tanımamıştı. Üstelik Paris'e bir elçinin gönderilmesi diğer Avrupa devletlerinin tepkisine neden olabilirdi (Kuran, 1968: 13). Bu nedenle, Fransa yerine ilk kamet elçiliğinin İngiltere'de açılmasına karar verildi. Zira İngiltere'yle de birkaç yüzyıla dayanan iyi ilişkiler söz konusu olduğu gibi o güne kadar herhangi bir savaş da yaşanmamıştı. Böylece Osmanlı tarihinin ilk ikamet elçiliği Londra'da açıldı ve ilk ikamet elçisi olarak Kalyoncular kâtibi Yusuf Âgah Efendi tayin edildi (Yalçınkaya, 2010: 26). Bu atamadan dört yıl sonra Berlin, Paris ve Viyana'ya da birer ikamet elçisi tayin edildi (Kuran, 1968: 23-25). Yusuf Âgah Efendi'nin üç yıllık görev süresi dolduktan sonra da onun yerine Londra'ya İsmail Ferruh Efendi'nin atanmasına karar verildi (Yalçınkaya, 2001: 382-383).

Osmanlı Devleti yeni ikamet elçilerinin görevlerine başlamasından birkaç yıl sonra Napolyon Bonapart komutasındaki Fransa ordusunun Mısır'ı işgal etmesi nedeniyle derin bir krizle karşı karşıya geldi. Bunun üzerine Fransa'ya karşı Osmanlı Devleti, İngiltere, Rusya ve Napoli Krallığı'ndan oluşan bir ittifak kuruldu (Soysal, 1999: 261-262). Fakat ilerleyen süreçte müttefikler arasında özellikle Fransa ile 1800 yılında imzalanan El-Ariş Sözleşmesinden sonra ciddi ihtilaflar ortaya çıktı. El-Ariş Sözleşmesi, Napolyon Bonapart'ın Fransa'ya dönmesinden sonra komutayı üstlenen General Jean-Baptiste Kléber ile Osmanlı heyeti ve İngiliz askeri yetkilileri arasında Fransız ordusunun Mısır'ı tahliyesini öngören bir antlaşmaydı. Fakat İngiltere hükümeti, bu sözleşmeyi onaylamadı (Çolak, 2008: 160-161).

O sırada Londra'da bulunan Osmanlı Elçisi İsmail Ferruh Efendi'nin İngiliz hükümetine el-Ariş sözleşmesini kabul ettirme çabaları sonuçsuz kalacaktı. Zaten üç yıllık görev süresi tamamlanan İsmail Ferruh Efendi'nin Londra'da daha fazla kalmasının da anlamı olmadığını düşünen Babıali, onun İstanbul'a geri dönmesine karar verdi. İsmail Ferruh Efendi'nin yerine yanında bulunan birinci tercümanı Yanko Argiropoulo maslahatgüzar olarak Londra'da bırakıldı (Yalçınkaya, 2001: 400-407).

III. Selim döneminde başlatılan ikamet elçiliği uygulaması, çeşitli nedenlerle başarılı olamadığı için zaman içerisinde diğer başkentlerdeki elçilikler de maslahatgüzarlık düzeyine düşürülecek ve 1811 yılından itibaren maslahatgüzarlık için Rumlar tercih edilecekti (Kılıç, 2019: 257-258). Rum kökenli maslahatgüzar tayin etme uygulamasının ilk olarak Londra'da gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Bu durum İngiltere'nin "*mülken bir türlü maslahatı olmayub vesvesesi ve adem-i emniyeti*" (BOA., HAT.: 244/13745) olan bir devlet olması şeklinde açıklanıyordu. Kısacası Londra'ya yeni bir ikamet elçisi atamak yerine Yanko Argiropoulo'nun maslahatgüzar olarak bırakılması İngiltere ile Osmanlı Devleti'nin ilişkilerindeki bozulmaya işaret etmekteydi.

Osmanlı Devleti, el-Ariş Sözleşmesini İngiltere'ye kabul ettirmekte başarısız olmasından sonra tek başına Fransa ile barış antlaşması imzalamak için girişimlere başlamıştı. Nitekim 9 Ekim 1801 tarihinde, Paris'te bulunan elçisi Morali es-Seyyid Ali Efendi ve Charles-Maurice de Talleyrand arasında bir antlaşma imzalandı. Fakat bu antlaşma İngiltere ve Rusya tarafından kabul edilmedi (Turan, 2018: 308). Fakat Mısır'da Fransız ordularının İngilizler karşısında sürekli yenilgiye uğramasından dolayı Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı elde tutma ümitlerinin tükenmesi, İngiltere'de harbe taraftar William Pitt hükümetinin istifası ve Rusya'da meydana gelen taht değişikliği gibi sebepler Osmanlı Devleti'nin istediği barışa zemin hazırlayacaktı (Soysal, 1999: 311-312). Nihayet 27 Mart 1802 tarihli Amiéns Antlaşmasıyla Fransa'nın Mısır'ı işgali resmen sona erdi. Osmanlı Devleti ile Fransa arasında resmi barış ise 25 Haziran 1802'de Amiéns Antlaşması temelinde imzalanan Paris Antlaşmasıyla temin edildi (Turan, 2018: 308).

Mısır'ın Fransız orduları tarafından tahliye edilmesi Osmanlı Devleti'yle müttefiki İngiltere arasında yeni bir kriz ortaya çıkardı. Osmanlı Devleti açısından en önemli sorun, İngiltere'nin hem Memluk Beylerini himaye etmesi hem de Amiéns Antlaşmasına rağmen Mısır'daki askerlerini tahliye etmemesiydi (Çelik, 2010: 353). Mısır'ın Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilmesinden sonra mevcudiyetlerini korumalarına izin verilen Memluk Beyleri özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti için ciddi bir tehdit olmuşlardı. Nitekim Napolyon Bonapart, Mısır'ın işgalini Osmanlı Sultanı adına Memluk zulmüne son verme şiarıyla meşrulaştırmaya çalışmıştı. Fransa orduları Memluk Beylerini tamamen yok edemediyse de zayıf düşmelerini sağlamıştı (Güner, 2015: 230-235). Osmanlı Devleti de Fransa'nın çekilmesinden sonra zayıf düşmüş Memluk Beylerini tamamen bertaraf ederek Mısır'daki otoritesini yeniden tesis etmek istiyordu.

İngiltere, Fransa orduları Mısır'ı işgal etmeden önce bile Hindistan'a giden ticaret yollarının güvenliğinin ne kadar önemli olduğunu anladığı gibi bazı İngiliz siyasetçiler bölgedeki çıkarlarının Memluk Beyleriyle güvenceye alınabileceğini düşünmekteydi (Yeşil, 2017: 7). İngiltere'ye göre Fransa'nın Mısır'ı tahliye etmesinden sonra Osmanlı Devleti'nin bölgede güçlü bir idare tesis etmesi Doğu Akdeniz ve ticaret yolları üzerindeki kontrolleri zorlaşabilirdi. İngiltere açısından Mısır'da Memluk Beylerinin kontrolünde ya da en azından Osmanlı Devleti'yle ortak oldukları bir idari sistem tercihleriydi. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin tamamen ortadan kaldırma teşebbüslerine karşı Memluk Beylerini himayelerine aldılar. Mısır'daki Osmanlı otoriteleriyle İngiliz askeri yetkililerinin Memluk meselesine kalıcı bir çözüm bulamamaları üzerine General John Stuart İstanbul'a gönderildi. Babiali nezdinde gerek General Stuart ve gerekse İstanbul Elçisi Lord Elgin'in teşebbüsleri sonucu değiştirmede. İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile Memluk Beyleri arasında arabulucu olma talebi Babiali tarafından kesin bir dille reddedildi (Çelik, 2010: 353-360.; Güner, 2015: 239-246).

Babiali, Memluk Beyleri konusunda herhangi bir ilerleme sağlanamaması üzerine İngiliz hükümeti nezdinde teşebbüste bulunmak amacıyla bir hususi memuru Londra'ya göndermeye karar verdi. Bu kararın nedeni olarak Memluk Beyleri meselesinin uzayarak sakıncalı bir hal alması ve İngilizlerin hâlâ Mısır'ı tahliye etmemesi gösterilmekteydi. Zira İstanbul'da bulunan İngiliz Elçisi Lord Elgin bu meseleler hakkında danışıldıkça kendisine herhangi bir talimat gelmediğini ifade ederek Babiali'yi oyalamaktaydı. Ayrıca General Stuard'la İstanbul'da yapılan müzakereler istenilen neticeyi vermemişti. Müzakereler sırasında Osmanlı Devleti'nin Memluk Beylerinin Mısır arazisinde kalmalarına izin verilmeyeceği, Beylerin maaşlarına bir miktar zam yapılarak Asvan'da ikametlerine izin verileceği ve Sultanın iradesine karşı gelmeleri durumunda İngilizlerin onlara arka çıkmayacakları konusunda anlaşıldığı ifade edilmekteydi. Ayrıca General Stuard, Mısır'da olan İngiliz askerinin memleketlerine gönderileceği konusunda söz vermişti. Fakat General Stuard İskenderiye'ye geri döndüğünden beri Memluk Beyleri konusunda bir gelişme olmamış, İngiltere hükümetinden bir talimat gelmemesi durumunda İngiliz askerinin kış mevsimini Mısır'da geçireceği ortaya çıkmıştı. Bu meselelerin halli için İngiliz elçisine danışılması durumunda sorumluluk üstlenmeyeceği düşünülmekteydi. Vele ki elçi tarafından Mısır'a bir talimat gönderilse dahi Mısır'daki İngiliz generaller tarafında dikkate alınmayacağı anlaşılmaktaydı. Bu nedenlerle, hususi

bir memurun İngiltere'ye gönderilmesine karar verildi. Seçilecek hususi memurun ashab-ı rütbeden olmamakla beraber meseleler hakkında malumat sahibi olması gerekmektedir. Memluk Beyleri ve İngilizlerin Mısır'ı tahliyesi konularında, Osmanlı Devleti'nin beklentileri doğrultusunda İngiliz hükümetinden bir karar çıkmaması durumunda dahi hususi memurun orada bir maslahatgüzar gibi ikamet ederek gelişmeler hakkında Babıali'yi bilgilendirmesi isteniyordu. Ayrıca hususi memura bir talimat verilecek ayrıca sadrazam tarafından İngiliz başvekiline bir mektup yazılacaktı. İngiltere'ye gönderilecek hususi memur olarak da en uygun ismin Sıdkı Efendi olduğuna karar verildi (BOA., HAT.: 88/3633). Sıdkı Efendi, Londra'ya ulaşmasından kısa bir süre sonra daimî maslahatgüzar olarak tayin edildi.

Sıdkı Efendi'nin 1803-1811 yılları arasındaki Londra'daki maslahatgüzarlık dönemini doğrudan ele alan ilk çalışma Şafik Global'in 1933 yılında yayınlanan makalesidir (Ghorbal, 1933: 114-129). Bu makale, yalnız İngiliz arşiv kaynaklarına dayanarak hazırlanmıştır. Sıdkı Efendi hakkında Ercüment Kuran'ın hazırladığı ikinci makalede ise Osmanlı arşiv belgeleri kullanılmakla birlikte sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır (Kuran, 1998: 38-43). Makalede Sıdkı Efendi'nin Londra'daki sekiz yıllık maslahatgüzarlık misyonunu yeni belgeler ışığında yeniden değerlendirmek hedeflenmektedir. Aslında Sıdkı Efendi'nin, dönemin Osmanlı-İngiliz ilişkilerine etki eden bir diplomatik misyon gerçekleştirdiğini söyleyemeyiz. Hatta oldukça talihsiz bir diplomattı. Bununla beraber onun misyonu, Osmanlı Devleti'nin ad hoc diplomasından sürekli diplomasiye geçişinin önemli bir merhalesi olan ilk ikamet elçilik ve maslahatgüzarlık denemesinin neden başarısızlıkla sonuçlandığı konusunda bizlere önemli ipuçları vermektedir.

### **1. Sıdkı Efendi'nin Geçici Görevle Londra'ya Gönderilmesi**

Sıdkı Efendi hakkında Londra misyonu öncesine dair bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Ailesine dair tek bildiğimiz babasının isminin İsmail olduğudur. Hacegan-ı Divan-ı Hümayun'dan olan Sıdkı Efendi (BOA., A. {AMD.d.: 1703/22} Mısır'ın Fransa tarafından işgali sırasında oraya sevk edilen Osmanlı ordusunda kâtip olarak görevlendirilmiş, hatta bir ara esir düşmüştü. Esareten kurtulduktan sonra Mısır'daki İngiliz yetkililerle Osmanlı otoriteleri arasındaki görüşmelerde hazır bulunduğu ve bu görüşme mazbatalarının bir kısmını tebyiz ettiği için iki ülke arasındaki sorunlara vâkıf bir isimdi. Ayrıca Süveyş taraflarındaki İngiliz askerlerinin malzeme tedarikine yardımcı olmak üzere onlarla bir süre vakit geçirdiği için mizaçlarına dair fikir sahibiydi. Dolayısıyla Sıdkı Efendi, Babıali için Londra'ya gönderilebilecek en uygun isimdi. Fakat İstanbul'daki İngiliz elçisinin Sıdkı Efendi'nin İngiltere'ye gidişini sekteye uğratmasından korkulmaktaydı. Bu nedenle elçiye Sıdkı Efendi yola çıkmadan birkaç gün önce haber verilecek ve ondan alınması gereken belgeler de o sırada temin edilecekti (BOA., HAT.: 88/3633).

Sıdkı Efendi'nin Londra'ya gitmek üzere hazırlandığı sırada Fransa'nın İstanbul elçisi Albay Horace Sebastiani Mısır'a gitti. Görünürde Fransa'nın amacı Amiens Antlaşması gereğince İngiltere'nin bir an önce Mısır'dan çıkmasıydı. Nitekim 16 Ekim 1802 tarihinde Mısır'a ulaşan Sebastiani, General Stuart ile yaptığı görüşmede ülkesinin İngiliz askerlerinin bir an önce Mısır'ı terk etmesi yönündeki talebini ilettili (Yeşil, 2017: 25). Eğer Sebastiani başarılı olup İngilizleri ikna edebilirse Sıdkı Efendi'nin Londra'ya gönderilmesine gerek kalmazdı. Fakat bu girişimin İngiltere'nin tepkisini çekmesi daha muhtemeldi. Bu nedenle Sıdkı Efendi'nin herhangi bir erteleme olmadan bir an önce yola çıkmasına karar verildi (BOA., HAT.: 175/7594). Fakat Sıdkı Efendi yola çıkmadan İngiliz elçisi Lord Elgin ile bir kez daha mülakat yapıldı. Lord Elgin, kendisinin Mısır'daki askeri heyet veya hükümeti nezdinde yapacağı teşebbüslerin bir netice vermeyeceği kanısındaydı. Bunun üzerine kendisine Sıdkı Efendi'nin Londra'ya gönderileceği bildirilerek onayı alındı (BOA., HAT.: 90/3683).

Lord Elgin, Sıdkı Efendi'nin misyonunu Babıali'nin Memluk Beylerinin Mısır'ı terk etmesinden başka hiçbir çözümü kabul etmediklerinin bir göstergesi olarak yorumlamaktaydı. Ayrıca Babıali içerisinde Sıdkı Efendi'nin misyonu konusunda tam bir fikir birliğe de yoktu. İngiliz elçisi Reisülkütabın bu misyonun anlamsızlığını bilmesine rağmen Divan-ı Hümayun'un ısrarı nedeniyle

Sıdkı Efendi'nin görevlendirilmesini engelleyemediğini ifade etmekteydi. Ayrıca Lord Elgin, Sıdkı Efendi'nin üst düzey bir görevde bulunmamış olmasına rağmen sadrazamın güvenini kazandığını ve Mısır'daki savaş sırasında orada görev yaptığını bildirmekteydi (Ghorbal, 1933: 124-125).

Sıdkı Efendi, hicri 1217 yılının Şaban ayının başlarında yani 1802 yılı Kasım sonu veya Aralık başı gibi Londra'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldı (BOA., A. {AMD.d.: 1703/4). Mart ayı başlarında İngiltere'nin başkenti Londra'ya ulaştı (Kuran, 1988: 40).

Onun Londra'ya ulaşmasından önce Memluk Beyleri konusunda çok önemli bir gelişme yaşandı. General Stuart'ın İstanbul'a gönderdiği adamı ve Lord Elgin ile Babıali'nin yaptığı müzakereler neticesinde Memluk Beylerinin Asvan bölgesinde ikametleri konusunda bir anlaşma sağlandı. Sıdkı Efendi, 17 Ocak 1803 tarihli bir tahriratla bu anlaşma hakkında bilgilendirilmekteydi. Anlaşmaya göre; Memluk Beylerinin Asvan'da kendilerine tahsis edilecek kurra ve mukataatın hasılatıyla geçinecekler ve gerekirse maaş da bağlanacaktı. Bunun karşılığında Memluk Beylerinden ikamet ettikleri bölgeden ayrılmamaları, sadakatlerini korumaları isteniyordu. İngiliz askeri yetkilileri ise Memluk Beylerini artık himaye etmeyeceklerini hem Beylere hem de Mısır halkına alenen ilan edeceklerdi. Konu hakkında İngiltere dışişleri bakanı Lord Hawkesbury'ye sadrazam tarafından bir mektup yazılmıştı. Sıdkı Efendi'den bu mektubu hususi bir görüşme talep ederek Lord Hawkesbury'ye teslim etmesi isteniyordu. Mülakat sırasında Memluk Beylerinin Mısır'dan çıkarılmaları gerektiğinden kesinlikle bahsedilmemeliydi. İngiltere'nin Memluk Beylerine sahip çıkmasından ötürü Osmanlı Devleti'nin iki ülke arasındaki dostluk ve ittifak ilişkilerini gözeterik ve Lord Elgin'le yapılan müzakereler sonucunda Asvan'da ikamet etmelerine izin verildiği ifade edilmeliydi. Ayrıca Sıdkı Efendi'den, Lord Hawkesbury'den aldığı cevabı tafsilatıyla ve acilen İstanbul'a bildirmesi, konu hakkında Babıali'nin gönderdiği talimat ve emirler doğrultusunda hareket etmesi isteniyordu (BOA., A. {AMD.d.: 1703/4-5).

Bu talimattan kısa bir süre sonra Sıdkı Efendi'ye ikinci bir talimat daha gönderildi. Yeni talimatta anlaşmanın tafsilatı hakkında Sıdkı Efendi'ye yazılan yazıların ve İngiltere başvekili yazılan mektubunun İngiltere'nin İstanbul elçiliği başkâtibi vasıtasıyla gönderildiği ifade edilmekteydi. Bununla beraber Sıdkı Efendi'ye Memluk Beyleri konusunda o zamana kadar İngiliz makamlarıyla yaptığı görüşmeler hakkında henüz hiçbir yazının Babıali'ye ulaşmadığı bildirilmekteydi. Kendisinden cevap beklenildiği gibi yeni gelişmeleri İngiliz makamlarına ileterek onların verdikleri cevapları tafsilatıyla ve ivedilikle bildirmesi isteniyordu. Bu yazıda asıl sürpriz olan şey, Osmanlı maslahatgüzarı Yanko Argiropoulo'nun yedi senedir Londra'da görev yaptığı için İstanbul'a dönmesine izin verildiği ve kendisinin onun yerine maslahatgüzar tayin edildiğinin bildirilmesiydi. Sıdkı Efendi'nin maiyetine seçilen tercüman, gerekli talimatlarla beraber en kısa zamanda Londra'ya gönderilecekti (BOA., A. {AMD.d.: 1703/4).

Daha sonra hem Sıdkı Efendi'ye hem de Yanko Argiropoulo'ya birer şukka gönderildi. Sıdkı Efendi'den kendisine gönderilen itimatnameyi İngiltere başvekiline teslim etmesi, iki ülke arasında günden güne gelişen ilişkileri layıkıyla anlayarak dikkat etmesi ve maslahatgüzarlığa dair bilmesi gereken hususları Yanko Argiropoulo'yla müzakere etmesi istenmekteydi. Yanko Argiropoulo'dan ise Sıdkı Efendi'ye yardımcı olması beklenmekteydi (BOA., A. {AMD.d.: 1703/5). Bu nedenle İstanbul'a dönüşünü bir süre daha erteleyen Yanko Argiropoulo, 1803 yılının Kasım ayının sonlarında Londra'dan ayrılabilirdi (Kılıç, 2019: 258).

Sıdkı Efendi'nin o güne kadar bilgi aktarmamasının nedeni muhtemelen henüz herhangi bir İngiliz yetkiliyle görüşmemiş olmasıydı. Nitekim Babıali'nin gönderdiği ilk talimat Sıdkı Efendi'ye 22 Mart 1803 tarihinde ulaşmıştı. Hemen ertesi günü Lord Hawkesbury'den randevu alınarak bir görüşme gerçekleştirilmiş ve sadrazamın mektubu teslim edilmişti. Görüşme sırasında Lord Hawkesbury, Memluk Beylerine dair İngiltere'nin hatırı gözetilerek yapılan antlaşmadan hem Kral Hazretlerinin hem de kendisinin memnuniyetini ifade etmişti. Sıdkı Efendi, kendisine verilen talimat gereği artık İngiltere'nin Memluk Beyleri üzerinde himaye iddiasından bulunamayacağından kesinlikle

bahsetmemiştir. Görüşmenin geri kalan bölümünde iki ülke arasındaki dostluk ve ittifakın önemi üzerinde durulmuştur. Yine Sıdkı Efendi'nin gönderdiği bu yazıdan anlaşıldığına göre henüz maslahatgüzar tayin edildiğinden habersizdi. Yazının derkenarında da diğer talimatın Sıdkı Efendi'nin eline ulaşmadığının anlaşıldığı ifade edilmekteydi (BOA., HAT.: 144/6034).

Oysa Sıdkı Efendi henüz yolda iken Memluk Beyleri konusunda bir antlaşmaya varılmış, Londra'ya ulaşmasından kısa bir sonra da İngilizler Mısır'ı tahliye etme kararı almışlardı. Yani Sıdkı Efendi'nin Londra'ya gönderilme gerekçeleri ortadan kalkmıştı (Kuran, 1988: 40). Fakat bu süreçte Babıali ile Sıdkı Efendi arasında sağlıklı bir iletişim kurulamadığı anlaşılmaktadır. Nitekim ikinci talimat Sıdkı Efendi'nin eline tam 41 gün sonra ulaştı. Böylece Sıdkı Efendi kendisinin Londra'ya maslahatgüzar tayin edildiğini öğrenebildi. Fakat Sıdkı Efendi'nin maslahatgüzar atanması konusunda ciddi endişeleri bulunmaktaydı. Zira iki aydır beraber bulunduğu Londra Maslahatgüzarı Yanko Argiropoulo'nun yaşadığı sıkıntılara şahitlik etmişti. Osmanlı Devleti'nin verdiği maaşla Yanko Argiropoulo ve maiyetindeki *dört adam açıklıktan ölmeyecek kadar* yiyip içebiliyorlar ve günleri daima sıkıntı içinde geçiyordu. Hatta Sıdkı Efendi'nin gelmesinden sonra masrafların ikiye bölünmesi Yanko Argiropoulo'yu rahatlatmıştı. Gönderilecek tercümanla beraber Sıdkı Efendi'nin maiyetinde on nefer adam bulunacaktı. Sıdkı Efendi, Yanko Argiropoulo'nun aldığı maaşla dört adamı geçinemezken kendisi ve maiyetinin nasıl idare edeceğini bilmediğini ifade ederek kendisine himmet buyrulmasını talep ediyordu (BOA., HAT.: 1181/46639). Bu arada Sıdkı Efendi, Upper Berkeley St. Portman Square'de bir eve yerleşti (Ghorbal, 1933: 125).

Yanko Argiropoulo maslahatgüzarlık maaşı olarak 20 bin kuruş almaktaydı (Kılıç, 2019: 258). Mehmed Sıdkı Efendi'ye de aynı miktarda maaş bağlanacaktı ama görüldüğü üzere bu maaşın kesinlikle kendisine yetmeyeceğini düşünüyordu. Fakat Babıali'den istediği olumlu cevabı alamayacaktı. Bu konuda Babıali'den kendisine cevap yazan kişi muhtemelen ilk Londra sefiri Yusuf Âgah Efendi'nin kâtabi ve dönemin reisülküttabı Mahmud Râif Efendi'ydi (Beydilli 2003: 382). Zira İngiltere'nin durumuna vâkıf olduğunu ve kendi maiyetlerinde daha fazla adam olmasına rağmen 10 bin kuruş maaşla idare edildiğini belirtmekteydi. Bu durumda Sıdkı Efendi'nin iki kat maaşla geçinemeyeceğini yazması gerçekçi görülmemekteydi. Sıdkı Efendi'ye ya 20 bin kuruş maaş kabul etmesi ya da yerine başka birinin maslahatgüzar tayin edileceği ifade edilmekteydi (BOA., A. {AMD.d.: 1703/7}). Sıdkı Efendi, istediği zammı göreve başlamasından üç yıl sonra alacak ve maaşı 30 bin kuruşa yükseltilecekti (BOA., HAT.: 1350/52736-M).

Sıdkı Efendi'nin maiyetine uzun yıllar Tersane-i Amire'de görev yapmış olan (BOA., HAT.: 1349/52713-K) Dimitraki (Demetrius Dukas) tercüman olarak tayin edildi (BOA., A. {AMD.d.: 1703/7}) ve sekiz bin kuruş maaş bağlandı (BOA., C.HR. 2/8021). Tercüman Dimitraki, yanında Sıdkı Efendi için Osmanlı Devleti'nin gönderdiği itimatname ve gizli yazışmalarda kullanacağı şifreyle beraber 6 Temmuz 1803 tarihinde Londra'ya ulaştı. Sıdkı Efendi, hemen ertesi günü Lord Hawkesbury'ye itimatnamesini teslim etti (BOA., HAT.: 142/5897). Böylece hususi bir misyonla Londra'ya gelmesinden yaklaşık altı ay sonra resmen Osmanlı maslahatgüzarı olarak görevine başlamış oldu ve 1811 yılında vefat edene kadar bu görevde kaldı. Fakat Sıdkı Efendi'nin maslahatgüzarlık dönemi sadece kendi açısından değil İngiltere ile Osmanlı Devleti ilişkileri bakımından da çok sıkıntılı geçecekti.

## 2. Sıdkı Efendi'nin Londra Maslahatgüzarlığında İlk Dönemi (1803-1807)

Sıdkı Efendi'nin Londra'da en rahat olduğu dönem İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında ittifakın bir şekilde devam ettiği 1803-1807 yılları arasındaydı. Bu dönemde bile bazı sorunlarla uğraşmak zorunda kalacaktı. Bunlardan bir tanesi Babıali ile yazışmaların aksamasıydı. Örneğin en son olarak İstanbul'dan gönderilen yedi ve dokuz numaralı yazılar eline geçmesine rağmen sekiz numaralı yazı hakkında bir malumatı yoktu. Kendisi o güne kadar toplam 17 yazı göndermesine rağmen sadece dört tanesinin Babıali'ye ulaştığını öğrenmişti. Sıdkı Efendi, Babıali'den resmi yazıları hangi yolla

göndermesi gerektiği konusunda yardım istemekteydi. Yazışmalarda yaşanan aksaklıkların muhtemel nedeni Fransız İhtilali sonrası Avrupa'da ortaya çıkan kaosu devam etmesiydi.

Sıdkı Efendi'nin bir başka problemi ise geçim sıkıntısıydı. Beklediği maaş zammı verilmemiş ve *halini maaşına tatbik etmemesi* istenmişti. Bu nedenle Sıdkı Efendi bazı iktisadi tedbirler almak zorunda kaldı. Bir hizmetçisini işten çıkardı. Aldığı dil dersini bırakmak zorunda kaldı. Tercümanı Dimitraki'den kendisine ayrı bir ev tutması ve maaşıyla geçinmesi istendi. Diğer tercümanı Corci'nin İstanbul'a dönmesine izin verildi Oysaki Corci, hem Fransızca ve İtalyanca hem de İngilizce bildiği için ziyadesiyle işine yaramaktaydı. Her ne kadar Dimitraki gayretli ve güvenilir olsa da Londra'ya gelmesinden sonra hastalanması ve bir türlü iyileşememesi nedeniyle tercüme işleri aksamaktaydı. Burada Sıdkı Efendi, Dimitraki Efendi'nin hastalığı nedeniyle bazı hususların Babıali'ye Fransızcadan aktarılabilirliğini ifade etmektedir ki (BOA., A. {AMD.d., 1703: 15) bu onun en azından biraz Fransızca bildiğini gösterir.

Sıdkı Efendi'nin maaş ödemelerine dair şikâyetleri devam etti (BOA., HAT.: 1349/52719). Hatta bir ara poliçeyle ödeme yolu tercih edildi (BOA., A. {AMD.d.: 1703/22). Bununla birlikte Viktorya döneminin en önemli İngiliz kadın yazarlarından olan Anna Eliza Bray'ın onun hakkında verdiği bilgiler Sıdkı Efendi'nin en azından maslahatgüzarlığının ilk döneminde maddi açıdan çok da zor durumda olmadığını göstermektedir. Anna Eliza Bray, çok genç bir kız iken Sıdkı Efendi ve Tercüman Dimitraki ile ilk defa İngiliz subaylarının düzenlediği bir davette tanışmıştı. İngiliz subaylarının bu jestine karşılık Sıdkı Efendi de bir kahvaltılık daveti organize etmişti. Bray'ın verdiği bilgiye göre seksenden fazla kişinin katıldığı bu davet, Paddington Kanalı'nın kenarındaki büyük otelde düzenlendi. Davet sırasında ünlü bir Alman orkestra şefinin yönetimindeki muhteşem alay orkestrası bütün hünerini göstermişti. Nehirde düzenlenen gezi sırasında Sıdkı Efendi'yle aynı kayıkta yer alan Anna Eliza Bray, Osmanlı maslahatgüzarının şu şekilde tasvir etmekteydi;

“Tahmin ettiğim kadarıyla 40 ila 50 yaşlarındaydı. Uzun boylu ve heybetliydi. Yüz hatları son derece düzgündü. Burnu gaga burnunu andırırken kaşları siyah ve yay gibiydi. Gözleri büyük ve boncuk gibi parlak, bakışları ise yumuşacıktı. Kendisini gözleri ile anlatmak ister gibiydi ve müşfik bir babanın evladına baktığı gibi bakıyordu. Sakalı kumral, gür, kıvrıkcık ve parlaktı. (Sakalının izin verdiği ölçüde) görebildiğim kadarıyla ağzı güzel görünmekteydi. Çok şık giyinmişti. Yakası koyu renk kürklü ve astarlı bir kaftanı vardı. Ancak sarığından ziyade onda asıl ilgimi çeken şey ellerinin arasında tuttuğu beyaz müslin kumaştan yapılmış mendiliydi. Mendilin kenarları renkli ipeklerle işlenmiş çok zarif gül nakışları ile donatılmıştı. Ekselansları tahminen gözlerime iki ya da üç defa baktı ve mendile hayran kaldığımı fark etti. Yarım yamalak İngilizce ve Fransızca sözcüklerle elinde tuttuğu mendili annesinin işlediğini ve kendisi için çok değerli olduğunu ifade etti. Ardından gözleri doldu; annesine duyduğu özlem ve hüznü kaplamıştı içini. Sıdkı Efendi işte buydu. Üzerinden yıllar geçse de Sıdkı Efendi'yi ve o güzel günü hatırlamak *Talba*<sup>73</sup> isimli eserimin taslağını hazırlarken hem duygularımı hem de kalemimi etkisi altına aldı.”

Anna Eliza Bray Tercüman Dimitraki'yi ise son derece akıcı Fransızca konuşan, çok zeki ve hareketli bir kişi olarak tasvir etmekte ve dişlerinin güzelliğine hayranlığı ifade etmekteydi (Kempfe, 1884: 215-218).

Babıali'nin İngiltere ile ilişkilerini daha çok İstanbul'daki İngiliz elçiliği üzerinden yürütmeyi tercih etmesi nedeniyle Sıdkı Efendi'nin Londra'daki görevi genellikle havadis kâğıtları göndermekten ibaretti. Kendisi açısından Londra'daki ilk döneminde yaşanan gelişmelerden biri Mısır'ın en önemli Memluk Beylerinden biri olan Elfi Muhammed Bey'in Londra'ya gelişi idi.

<sup>73</sup> Yazarın 1835 yılında yayınlanan *The Talba; Or Moor of Portugal* isimli romanı.

Elfi Muhammed Bey, Fransa'nın Mısır'ı işgali sırasında temeyyüz etmiş bir isimdi. Fransızların Mısır'ı terk etmesinden sonra Memluk sistemini ayakta tutmak için büyük çaba sarf etmiş ve bunun için İngilizlerle ilişkilerini geliştirmişti (Kandil, Fakhry, 2017: 124). 1803 yılı başlarında İngiliz ordusuna Mısır'dan çekilme emri verilmesi Memluk Beyleri açısından hiç de iç açıcı değildi. Gerçi İngilizler, Memluk Beylerini himayeye devam edeceklerini ve onlar adına Babıali nezdinde girişimde bulunacaklarını vadetmişlerdi. Buna rağmen Memluk Beyleri, İngiltere'nin himayesini garantilemek ve Haşmetli Kral'ın Babıali ile ilişkilerine aracılık etmesi için aralarından bir temsilcinin İngiliz ordusuyla beraber Londra'ya gitmesi için ricada bulundular. Memluk Beylerinin bu talebi kabul edildi. Londra'ya gönderilecek isim elbette İngilizlerle çok yakın ilişkisi olan Elfi Muhammed Bey'den başkası değildi. Nitekim Elfi Muhammed Bey, 1803 Mart ayının sonlarında İngilizlerle birlikte Mısır'dan ayrıldı. Fakat İngiliz hükümetinin izni beklendiği gerekçesiyle yedi ay kadar Malta'daki zorunlu bekleyişinin ardından 1803 Ekim ayında Londra'ya ulaştı (Güner, 2015: 50-55).

Sıdkı Efendi, Elfi Muhammed Bey'den ilk olarak Babıali'ye gönderdiği bir havadis kâğıdına düştüğü derkenarda bahsetmektedir. Burada yalnızca Elfi Muhammed Bey'in 12 nefer adamıyla Memluk Beylerinin taleplerini Osmanlı Devleti'nin kabul etmesi için İngiltere Kralının iltimasını sağlamak üzere Mısır'dan İngiltere'ye doğru yola çıktığı belirtilmektedir (BOA., HAT.: 851/38157). Sıdkı Efendi, Elfi Muhammed Bey'in Londra'daki temasları hakkında da Babıali'yi bilgilendirmişti. Hatta Elfi Bey'e Mısır'da olduğu gibi Londra da yardımcı olan General Sir John Stuart, Sıdkı Efendi'nin onunla görüşmesi için aracılıkta bulunmuştu. Başlangıçta Sıdkı Efendi, Babıali'den o güne kadar Elfi Muhammed Bey hakkında herhangi bir talimat alamamasına rağmen Osmanlı Devleti'ne ihanet eden Memluk Beylerinden biriyle temasta bulunmak istememişti. Ancak General Stuard'ın ısrarı üzerine Elfi Muhammed Bey, Sıdkı Efendi'yi ziyaret ederek karşılıklı kahve içilmiş ve aralarında yalnız afaki bir sohbet gerçekleşmişti. Sıdkı Efendi'nin verdiği bilgiye göre Elfi Muhammed Bey Kral'ın huzuruna davet edilmemiş ve İngiliz aristokrasisiyle temasları sınırlı kalmıştır (BOA., A. {AMD.d.: 1703/15}).

Sıdkı Efendi'nin belirttiği gibi ne Kral ne de İngiliz hükümeti Elfi Muhammed Bey ile resmi bir temasları olmuştu. Ancak Londra'dan ayrılmadan kısa bir süre önce Kral ile gayri resmi bir görüşmesi söz konusudur. 18 Aralık 1803 günü Elfi Muhammed Bey, Windsor Şatosundan dini ayinden çıkan Kral ile ayak üstü bir sohbet gerçekleştirmişti (Güner, 2015: 60-63). Bu görüşmeden kısaca bahseden Sıdkı Efendi, Elfi Muhammed Bey'in Kral'dan hediye olarak silah istediğini, kendisine birkaç tüfek hediye edildiğini ve Kral Hazretlerinin Elfi Bey'in Fransızlara karşı mücadelesinden dolayı memnuniyet duyduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Elfi Muhammed Bey'in bir oğulun babasıyla bozuşup zamanla tekrar barışabileceğini ifade ederek Devlet-i Aliyye ile barışabilmeleri ve yine eskisi gibi Mısır'da ikametleri için Kral Hazretlerinin iltimasını rica etmişti. Sıdkı Efendi, Elfi Muhammed Bey'in bu görüşmeden iki gün sonra Mısır'a dönmek üzere Londra'dan ayrıldığını bildirmektedir (.BOA., A. {AMD.d.: 1703: 14/15}).

Sıdkı Efendi'nin ilk maslahatgüzarlık döneminde vazifelendirildiği hususlardan biri de Osmanlı limanlarına gelen İngiliz tüccarlarının % 3 oranında vergi ödemeleriyle ilgili İngiliz hükümetiyle müzakerede bulunmaktı (Kuran, 1988: 40). Fakat Sıdkı Efendi, Dışişleri bakanı Lord Mulgrave'den randevu almakta zorlandığı gibi yapılan müzakereden sonra kendisine cevap verilmesi geciktirilmişti. En nihayetinde cevap verildiğinde ise bu konunun İstanbul'daki İngiliz elçisi ile Babıali arasında müzakere edilmesinin daha uygun olduğu bildirilmişti (BOA., HAT 145/6079). Yani tıpkı Babıali gibi İngiltere de iki devlet arasındaki meseleleri İstanbul'daki elçiliği aracılığıyla çözmeyi tercih etmekteydi.

### **3. Savaş Yıllarında Mehmed Sıdkı Efendi (1807-1808)**

Mısır'ın Fransa tarafından işgaliyle Osmanlı Devleti'nin İngiltere ve Rusya'yla kurduğu ittifak, 1806 yılının Ağustos ayında Eflak ve Boğdan Voyvodalarının azledilmesiyle başlayan bir dizi diplomatik krizle bozulacak ve savaşa dönüşecektir. Bu kriz döneminde İngiliz Elçisi Charles Arbuthnot'un Rus



meslektaşısıyla beraber hareket etmesi Babıali'yi rahatsız etmiş, yaşanan gelişmelerin İngiliz hükümetine anlatması için Sıdkı Efendi'ye talimat gönderilmesine karar verilmişti. Aslında bu talimatta İngiliz elçisinin tavrından duyulan rahatsızlıktan bahsedilmesine rağmen Sıdkı Efendi'den görüşme sırasında azledilen voyvodaların göreve iade edilmiş olmasından dolayı Babıali'nin Charles Arbuthnot'dan memnuniyetini dile getirebileceği ifade edilmişti. Ayrıca Sıdkı Efendi'ye Kral Hazretleri için hazırlanmış bir name-yi hümayun gönderileceği bildiriliyordu (BOA., HAT.: 142/5896).

Sıdkı Efendi, Babıali'nin hazırladığı talimat ve name-i hümayunun 2 Şubat 1807 tarihinde kendisine ulaşmasından sonra hemen Dışişleri Bakanı Lord Hawkesbury ile bir görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşme sırasında Sıdkı Efendi, Charles Arbuthnot hakkında rahatsızlığı dile getirmenin lüzumsuzluğunu düşünerek Eflak-Boğdan voyvodalarının azledilmesinden sonra iki devlet arasında ortaya çıkan soğukluğun giderilmesinden dolayı Osmanlı Devleti'nin İngiliz elçisinden hoşnut olduğunu dile getirmişti. Lord Hawkesbury ise Osmanlı Devleti'nin Fransa'nın ılımlı görünen politikalarına aldanmadığı sürece İngiltere'nin dostluğunun devam edeceğini ifade etmişti. Buna karşılık Sıdkı Efendi, Osmanlı Devleti'nin İngiltere'nin dostluğuna verdiği değere vurgu yapmıştı (BOA., HAT., 175/7593).

Görüşmenin tarihine bakıldığında ne Sıdkı Efendi'nin ne de İngiliz hükümetinin Babıali ile Charles Arbuthnot arasında derinleşen krizden henüz haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Zira İngiliz elçisi Charles Arbuthnot, 29 Ocak 1807'de İstanbul'u terk etmişti (Yeşil, 2010: 434). 22 Şubat günü İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazını geçmesi, Osmanlı Devleti'yle İngiltere arasında savaş başlamış oldu. Ancak Osmanlı Devleti İngiltere'ye resmen savaş ilan etmeyecekti. Sadece Sıdkı Efendi tarafından İngiliz hükümetine bir protesto notası verildi (Yeşil, 2010: 491). İlginçtir ki Sıdkı Efendi, bu notadan on beş gün kadar evvel III. Selim'in tahta çıkışının 18. yılı onuruna bir parti düzenlemişti (*Morning Chronicle*: 8 April 1807). Bu da Sıdkı Efendi'nin bilgilendirilmesinde ciddi aksamalar olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nin İngiltere'yle ilişkilerinin kesilmesi Sıdkı Efendi için de zor bir dönemin başlangıcı oldu. İki ülke arasında savaş haline rağmen Sıdkı Efendi'nin neden İstanbul'a dönmediği tam olarak bilinmemektedir. Tıpkı Sıdkı Efendi gibi ilk ikamet elçilerinden es-Seyyid Ali Efendi de Fransa'nın Mısır'ı işgali sırasında Fransız hükümeti izin vermediği için Paris'ten ayrılmamıştı. Ama bunun nedeni İstanbul'daki Fransız elçisinin Osmanlı Devleti tarafında tutuklanmasıydı (Herbette, 1997: 152-153). Oysa Charles Arbuthnot İstanbul'dan ayrıldığı için aynı durum söz konusu değildi. İngiliz hükümetinin Sıdkı Efendi'nin ayrılışına izin vermek istemediklerine dair de bir bilgi bulunmamaktadır. Zaten İngiliz donanmasının İstanbul önlerindeki harekâtından dört beş ay kadar sonra Arthur Paget'in müzakereler için İstanbul'a gönderilmesi İngiltere'nin barış yapma arzusunu göstermekteydi. Üstelik Sıdkı Efendi, merhum Reisülküttap Ahmed Safi Efendi'nin yerine tercümanı Dimitraki'yi bırakarak dönmesine ruhsat verdiğini belirtmekteydi (BOA., HAT.: 657/32117). Bu izne rağmen Sıdkı Efendi, Londra'da kalmaya devam etti. Sıdkı Efendi'nin merhum diye zikrettiği Ahmed Safi Efendi Kabakçı Mustafa İsyanı sırasında öldürülmüştü (İnce, 2008: 296). Yani Kabakçı Mustafa İsyanı ve saltanat değişikliğinden de haberdardı. Bu nedenle Sıdkı Efendi'nin Londra'dan ayrılmak için yeni yönetimden talimat beklemiş olması muhtemeldir.

İki ülke arasındaki savaş ve İstanbul'da devam eden yönetim kaosu nedeniyle düşman bir devletin topraklarında mahsur kalan Sıdkı Efendi unutulmuş gibidir. Osmanlı Devleti'nin Arthur Paget ile yürüttüğü müzakerelerde ne Sıdkı Efendi'nin adı anılmış ve ne de onu bilgilendirme gereği duyulmuştu. Babıali'ye Sıdkı Efendi'nin varlığını hatırlatan adeta Fransız elçisi Sebastiani olmuştu (Yenidünya, 2009: 315). İngiliz elçisi Paget'in kabulüne ve müzakereler yürütülmesine karşı çıkan Sebastiani, Osmanlı Devleti'nin Sıdkı Efendi'yi Londra'da tutmasına anlam veremediğini belirtmişti. Buna karşılık Fransız elçisine Sıdkı Efendi'den tahrirat gelmediği, gelse bile itibar edilemeyeceği söylenerek konu kapatıldı (BOA., HAT.: 1366/54114).

Gerçekten de Babıali'den Sıdkı Efendi'ye aylar boyunca ne bir tahrirat gönderildi ne de ödeme yapıldı. Kendisinin yazdığı bir tahriratta iki devlet arasında yaşanan gelişmelere dair işittiklerinin kaygılarını arttırdığını ve birkaç defa gözetim altında tutulmasından dolayı kendi hayatından endişe ettiğini ifade etmekteydi. Bu nedenle merhum Ahmed Safi Efendi'nin verdiği izne güvenerek yerine tercümanı Dimitraki'yi bırakıp İstanbul'a dönmeye karar verdi. İngiliz hükümetine bir mektup yazarak kendisinin ya Fransa'nın Calais şehrine ya da Tunus-Cezayir sahillerine bırakılması için yardım istedi. Ayrıca Londra esnafına borcu ve yol harcırahı için kendisine 2.000 pound borç verilmesini talep etti. İngiliz hükümeti Sıdkı Efendi'ye resmi bir cevap vermemekle birlikte kendisinin sarraf olarak nitelediği dönemin Hazine Sekreteri William Huskisson ile bir görüşme gerçekleştirebileceği bildirildi. William Huskisson, Sıdkı Efendi ile yaptığı görüşmede kendi iradesiyle Dimitraki'yi yerine bırakması durumunda İngiltere Devleti'nin onun vekilliğini tanımayacağını, kendisi ülkesine dönmek istiyorsa bir miktar harcırah verilebileceğini, bir fırkateyn ile İzmir ya da ona yakın bir mahalle götürülebileceğini fakat borçlarını ödemesi için para vermeye mecbur olmadıklarını ifade etmişti. Sıdkı Efendi'nin bu teklifi kabul etmesi üzerine gemi hazır oluncaya kadar geçinmesi için kendisine 300 pound, tercümanı Dimitraki ise 50 pound harcırah verildi (BOA., HAT.: 657/32117).

İngiliz hükümetinin savaş halinde oldukları bir devlet diplomatı sıfatıyla Sıdkı Efendi'ye yardımcı olmak istenmesinin nedeni sadece onun çektiği maddi yokluklar nedeniyle değildi. Sıdkı Efendi, bir diplomata yakışmayacak tavır ve davranışları nedeniyle İngiliz hükümetini rahatsız etmekteydi. Bunun muhtemel sebeplerinden biri Sıdkı Efendi'nin Londra'ya gelmesinden kısa bir süre sonra Marry adlı hizmetçi bir kadınla evlenmesiydi. Bu evlilikten birçok çocuğu olsa da yalnız 1805 yılı civarında doğan Jemely Mary Ann Sıdkı hayatta kalmıştı. Eşi bu evliliği Sıdkı Efendi'nin Babıali'ye haber verdiğini ifade etmekteydi. Oysa Sıdkı Efendi'nin İstanbul'da Havva isminde bir eşi ve Fatma isminde bir kızı daha bulunmaktaydı (BOA., A. {AMD.d.: 1703/22-25). O yüzden bu evliliğin gerçek olduğu ya da hukukiliği şüphelidir. İngiliz otoritelerinin ise önemli bir yabancı devletin alt tabakadan bir kadınla yaptığı evliliği hoşnutlukla karşılamaları pek de mümkün değildi. Zaten Sıdkı Efendi'nin vefatından sonra kızı bir yetimhaneye yerleştirilecek ve annesinin görmesine dahi izin verilmeyecekti (NA., FO.: 78/75; NA., FO.: 78/93).

İngiliz otoritelerini asıl rahatsız eden durum ise Sıdkı Efendi'nin alkol düşkünlüğüydü. Dimitraki Efendi, William Huskisson'a gönderdiği 5 Şubat 1808 tarihli bir dilekçesinde Sıdkı Efendi'nin son iki yıldır hipokondriyadan kurtulmak için günde iki şişe içki tükettiğini, para düşkünü olduğunu, maiyetini açlığa terk ettiğini, bazen nerede olduğunu bilmeyecek kadar kendini kaybettiğini, bir keresinde Hyde Park'a bakan evinin penceresinde fahişelerle çıplak görüldüğünü belirtmekteydi. William Huskisson, dönemin Dışişleri Bakanı George Canning'e *bu aptal ayyaşın* bir an önce ülkesine gönderilmesini önermişti (Ghorbal, 1933: 126; Yeşil, 2017: 37-38).

İngiliz hükümetinin kendisinden kurtulmaya karar vermesinden sonra yukarıda zikrettiğimiz gibi William Huskisson, Sıdkı Efendi'yle bir görüşme gerçekleştirdi. Sıdkı Efendi bu görüşmeden sonra kendisini ülkesine geri götüreceği gemi hazır oluncaya kadar hastalığı ve alacaklıların tazyiki nedeniyle Londra'dan ayrılarak bir köye yerleşti. Fakat iki aydan fazla süre geçmesine rağmen hiçbir haber alamadığı gibi Huskisson'dan alınan para da suyunu çekmişti. En nihayet bir kez daha Huskisson ile görüşüldü. Bu görüşmeden sonra kendisine ve tercümanına 200'er pound harcırah verilerek bir an önce Portsmouth'a gitmesi emredildi. Sıdkı Efendi, tercümanı ve iki hizmetçisiyle Portsmouth'a giderek dört gün kadar burada bekledikten sonra (BOA., HAT.: 657/32117) sonunda kendisini ülkesine geri götüreceğini sandığı Hyprerion fırkateynine bindi. Hyprerion, 28 Haziran günü Portsmouth'dan ayrıldıktan (Times: 1 July 1808) kısa bir süre sonra önemli bir yolcusunu beklemek için demir attı (BOA., HAT.: 657/32117). Bu önemli yolcu Osmanlı Devleti'yle barış müzakerelerine yönetecek olan Robert Adair'den başkası değildi. Adair'in heyetinde o sırada henüz 21 yaşında olan önemli bir isim daha vardı. Stratford Canning, ilk diplomatik görevine çıkıyordu (Richmond, 2022: 43).

#### 4. Sıdkı Efendi'nin Londra'da İkinci Dönemi ve Vefatı (1808-1811)

Adair ve heyetini aldıktan sonra yola çıkan Hyperion firkateyninin 5 Temmuz günü Biskay Körfezinde bir başka İngiliz gemisiyle karşılaşması Sıdkı Efendi'nin ülkesine dönüş yolculuğu sonlandırdı. Bittern isimli bu gemide Sıdkı Efendi'ye yeni talimatlar getiren Tepedelenli Ali Paşa'nın adamlarından Seyyid Ahmed Efendi yolcu olarak bulunmaktaydı. Sıdkı Efendi, Robert Adair ile yaptığı müzakereden sonra gelen talimatlar doğrultusunda Londra'ya geri dönmeye karar verdi (Adair, 1845: 21-22; BOA., HAT.: 657/32117). Nitekim Seyyid Ahmed Efendi, Sıdkı Efendi ve onun maiyetini taşıyan Bittern isimli gemi 17 Temmuz 1808 Pazar gecesi Plymouth limanına ulaştı (*Aberdeen Journal*: 20 July 1808).

Uzun zamandır talimat alamadığı ve zor durumda olduğu için kendi inisiyatifiyle ülkesine dönmeye karar veren Sıdkı Efendi, yolculuğu esnasında bulunduğu firkateynin bir başka İngiliz gemisiyle karşılaşması sonucu Londra'daki görevine yeniden dönmek zorunda kalmıştı. Sıdkı Efendi, ilk olarak 22 Temmuz 1808 tarihinde Dışişleri Bakanı George Canning ile bir görüşme gerçekleştirerek Babıali'nin barış için taleplerini iletti. Buna göre Babıali; iki ülke arasında dostluk ilişkilerinin yeniden tesisini, 1675 Antlaşmasının yenilenmesini, işgal edilen Osmanlı topraklarının boşaltılmasını, İngiltere'nin elinde bulunan Osmanlı gemilerinin ve esirlerinin iadesini talep etmekteydi. Fakat Canning, Sıdkı Efendi'ye Robert Adair'in barış müzakerelerini yürütmek üzere tam yetkili olarak İstanbul'a gönderildiğini hatırlatmaktaydı. Oysa Babıali'nin yetkilendirdiğine dair Sıdkı Efendi'nin elinde bir belge bulunmamaktaydı (Ghorbal, 1933: 127; Kuran, 1998: 42). Bu başarısızlık Sıdkı Efendi'nin Londra'ya tekrar dönmesini anlamsız hale getiriyordu. Üstelik Canning ve Sıdkı Efendi'nin görüşmeleri sırasında ele alınan bazı konuları farklı aktarmaları, Robert Adair ile Vahid Efendi arasındaki barış müzakerelerinde ihtilafa neden olacaktı (Yılmaz, 2018: 215-218).

Sıdkı Efendi'nin müzakerelerinin neticesiz kalmasından sonra Seyyid Ahmed Efendi The Success isimli firkateynle İstanbul'a geri döndü (*Portsmouth Telegraph*: 29 August 1808). Sıdkı Efendi, Ahmed Efendi eliyle Babıali'ye gönderdiği dilekçesinde sıkıntılarını dile getirerek alamadığı maaşlarının ödenmesini ve yerine bir başkasının tayin edilmesini talep etmişti (BOA., HAT.: 657/32117). Ancak Sıdkı Efendi'nin bu talebine de cevap alamadığı anlaşılmaktadır. Hatta 1809 Kale-i Sultaniye Antlaşmasıyla iki devlet ilişkilerinin normalleşmeye başlamasından sonra da bile yerine bir başkasının tayinini ve maaşının ödenmesini isteyen taleplerine (BOA., HAT.: 1349/52713-L) bir türlü karşılık alamıyordu. Aynı durum tercümanı Dimitraki için de geçerliydi. O da uzun zamandır Londra'da bulunduğu için, maaşını alamadığı ve bir süredir nikris (gut) hastalığından mustarip olduğundan bahisle hem maaşının gönderilmesini hem de İstanbul'a dönmesine izin verilmesini istiyordu (BOA., HAT., 1349/52713-K).

Babıali, İngiltere'yle barışın tesis edilmesinden aylar sonra ilk defa Londra'daki diplomatlarının durumunu ele aldı. Sıdkı Efendi'nin 60 bin kuruş tutarında iki yıllık maaşının ödenemediği ortaya çıkmıştı. Bu maaşın Darphane-i Amire zuhurat iradından karşılanması düşünüldü fakat bu kalemde yalnız 15 bin kuruş ödenebileceği ortaya çıktı. Oysa Sıdkı Efendi'nin maaşını alamadığı ve varlıklı bir kimse olmadığı için maddi açıdan zor durumda olduğu aşikârdı. Üstelik İngiltere pahalı bir memleketti. Bir Osmanlı diplomatının bu kadar müşkül durumda bırakılması devletin itibarı açısından da doğru değildi. Bu nedenle seferiye akçesinden ya da bir başka kaynaktan 15 bin kuruş daha temin edilerek en azından bir yıllık maaşının gönderilmesine karar verildi. Ele alınan konularda biri de Sıdkı Efendi'nin yerine bir başkasının tayiniydi. Aslında ilk ikamet elçilikleri tesis edilirken elçilerin görev süresinin üç yıla sınırlı olmasına karar verilmişti. Oysa Sıdkı Efendi yedi yıldır Londra'daydı. Bu nedenle yerine bir başkasının tayini gerekliydi. Ancak maddi koşullar buna elvermediği gibi Sıdkı Efendi'nin yerine bir tayin yapılmadan geri çağırılması İngiltere'nin tepkisine neden olabilirdi. Sıdkı Efendi hem Fransızca öğrendiği ve hem de yıllardır İngilizlerle ülfet ettiği için bir müddet daha Londra'da kalabilirdi. Dimitraki Efendi'ye gelince; hastalığı nedeniyle ve Sıdkı Efendi'nin dil

öğrendiği için bir tercümana ihtiyacı kalmamasından dolayı İstanbul'a dönmesine ruhsat verilebilirdi (BOA., HAT.: 1349/52713-S).

Babialı'nın Sıdkı Efendi'ye en azından bir yıllık maaşını gönderme kararına rağmen öngörülen bu ödemenin dahi bir müddet daha geciktiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle Sıdkı Efendi bir kez daha İngiliz hükümetine başvurmak zorunda kaldı. Dışişleri Bakanı George Cannig ile görüşmesi neticesinde kendisine 200 liralık bir ödeme yapıldı. Fakat Canning, Osmanlı maslahatgüzarının durumuna şaşırmişti. Sıdkı Efendi'ye Babialı'den niçin kendisine para gönderilmediğini sormuştu. Sıdkı Efendi'nin gönderdiği yazıların muhtemelen Babialı'nın eline geçmediği cevabını vermesi üzerine İngiliz bakan, içinde bulunduğu zor durumu belirten bir yazıyı kendilerine vermesi durumunda İstanbul'daki elçilikleri vasıtasıyla Babialı'ye iletebilecekleri teklifinde bulunmuş ve Sıdkı Efendi de bu teklifi kabul etmişti (BOA., HAT.: 1349/52719).

1809 yılı başlarında iki devlet arasında barış tesis edilmesine rağmen Babialı'nın hâlâ Sıdkı Efendi'yle temasa geçmemesi dikkat çekicidir. En nihayet Sıdkı Efendi'ye 25 Eylül 1809 tarihli bir şukka gönderildi. Bu belgede İngiltere ile yürütülen barış müzakereleri özetlenmekteydi. Ayrıca yukarıda belirttiğimiz üzere görevine devam etmesinin uygun bulunduğu, kendisine 30 bin kuruşluk bir poliçe gönderildiği ve bundan sonra daha düzenli şekilde maaş ödemesi yapılacağı bildirilmekteydi (BOA., HAT.: 1349/52713-N).

Aslına bakılırsa Sıdkı Efendi'ye görevine devam edeceğinin bildirilmesinden kısa bir süre sonra yerine Divan-ı Hümayun kâtiplerinden Edip Efendi'nin tayin edilmesi gündeme geldi (BOA., HAT., 1349/52713). Edip Efendi'nin Londra'ya maslahatgüzar olarak görevlendirilmek istenmesinin bir nedeni de İngiltere'den maddi (iane) yardım alma meselesiydi. Edip Efendi'nin İngiltere'de iane koşullarını araştırarak Babialı'yi bilgilendirmesi öngörülmekteydi. Fakat o sırada seferde olan Sadrazam Yusuf Ziyaeddin Paşa, Fransa'nın tepkisini çekmemek adına İngiltere'den iane alımına karşı çıkmaktaydı. Fransa, İngiltere ile yapılan barışı zorlukla kabul etmişken iane meselesini bir ittifak yakınlaşması şeklinde yorumlayabilirdi. Osmanlı Devleti'nin bulunduğu koşullarda Fransa'nın düşmanlığını kazanması istenmeyen bir durumdu. Bu nedenle İngiltere'den iane alımından vazgeçilmeliydi. Bunun yanında Sıdkı Efendi yedi senedir Londra'da bulunduğu ve bazı sebeplerden dolayı oradaki itibarını kaybettiği için yerine Edip Efendi'nin tayin edilmesi uygundu (BOA., C.HR.: 18/878). Sadrazamın bu mütalaasına rağmen Edip Efendi'nin tayini fikrinden de vazgeçildi. Eğer görev değişikliği yapılırsa Sıdkı Efendi'nin borçlarını kapatabilmesi için tüm alacaklı olduğu maaşının gönderilmesi gerektiği gibi Edip Efendi'ye ve maiyetine de bir senelik maaş ve harcırah tahsis edilmeliydi. Fransa'nın Londra'ya yapılacak bu tayine itiraz etmesi de mümkündü. Ayrıca barıştan sonra İngiltere, İstanbul'a büyükelçi statüsünde bir temsilci tayin etmişti. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin Londra'ya aynı statüde bir temsilci yerine Londra'ya yeni bir maslahatgüzar göndermesi İngiltere tarafından kabul edilmeyebilirdi. Zaten iane maddesinden vazgeçildiği için Edip Efendi'nin tayini elzem değildi. İşte tüm bu sebeplerden dolayı Sıdkı Efendi'nin Londra'daki görevine devam etmesi yönünde karar alındı (BOA., HAT.: 1273/49389.; BOA., HAT.: 1348/52699.; BOA., HAT.: 1349/52713-R). Tercümanı Dimitraki Efendi'nin ise Sıdkı Efendi'nin izin vermesi durumunda sonradan maaşından kesilmek üzere oradan üç dört bin kuruş tedarik edilerek geri dönebileceği bildirildi (BOA., HAT.: 281/16711). Bununla birlikte Dimitraki Efendi'nin Londra'da kalarak görevine devam ettiği anlaşılmaktadır. Hatta Babialı, Sıdkı Efendi'nin yerine onu maslahatgüzar olarak tayin etmeyi gündemine almıştı. Tam da bunun yazısı hazırlandığı sırada Dimitraki Efendi'nin 4 Mart 1810 tarihinde (Kuran, 1998: 43) Londra'da vefat ettiği haberi geldi (BOA., C.HR.: 135/6722). Yani Sıdkı Efendi'nin Londra'dan ayrılması bir kez daha mümkün olamamıştı.

Dimitraki Efendi'nin vefatından sonra Sıdkı Efendi'nin en önemli yardımcısı Londra şehbenderi Isaac Natali oldu. Isaac Natali, 1806 yılında uygunsuz davranışları nedeniyle görevden alınan Theodoro Critico'nun (Giridi Todori) yerine Sıdkı Efendi tarafından şehbender tayin edilmişti. İngiliz

hükümeti bu kararı tanımak istemediği gibi (Kuran, 1998: 42) Theodoro Critico da işi mahkemeye taşıdı (Times: 25 November 1807; Times:26 November 1807; Times: 28 November 1807).

Sıdkı Efendi, Dimitraki'nin vefatından iki hafta kadar sonra İngiltere Kralı III. George tarafından verilen bir davete katıldı. Onun bu davete çağrılmasının nedeni Osmanlı Devleti'nin İngiliz ricali ve kralına gönderdiği hediyelerle, Sadaret makamının III. George'a yazdığı cevabnâmeydi. Aslında Sıdkı Efendi, bu cevabnâmeyi bizzat Kral'a teslim etmekle görevlendirilmişti. Fakat İngiliz makamları bu talebi bir maslahatgüzarın Kral'a mektup sunmasının Avrupa protokol kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmişti. Yine de Sıdkı Efendi, Londra'da göreve geldiğinden beri ilk defa 21 Mart 1810'da verilen bu davet sırasında Kral III. George'a takdim edildi. III. George, İngilizceyi öğrenen Sıdkı Efendi ile kısa bir sohbet gerçekleştirdi (BOA., HAT., 1277/49545).

1810 yılı yazında Sıdkı Efendi yerine bir başkasının tayini yeniden gündeme geldi. Bu sefer Londra'ya Fenerli Rumlardan Antonaki Ramadani'nin tayin edilmesi düşünülüyordu (BOA., C.HR.: 135/6722). Ama ilginç bir şekilde dönemin İngiltere maslahatgüzarı Stratford Canning'e Ramadani'nin Sıdkı Efendi'nin değil vefat eden Dimitraki Efendi'nin yerine tercüman olarak gönderileceği bildirildi (FO., 78/70: 13 September 1810). Fakat Canning Reisülküttap ile daha sonraki bir görüşmesinde aslında Ramadani'nin Sıdkı Efendi yerine maslahatgüzar olarak düşünüldüğünü öğrendi. Genç diplomat Canning, Reis Efendi'ye Fransa yahut Avusturya'nın kendi başkentlerine benzer nitelikte bir atama yapılması durumunda itiraz edeceklerini ve İngiliz hükümetinin tam yetkili bile olsa bir Rum yerine Türk bir sefiri tercih edeceğini açık bir şekilde ifade etti. Canning'e göre Ramadani isminde ısrar edilmesinin nedeni Divan Tercüman Mourizi'nin kendine bağlı bir adamı Londra'ya göndermek istemesiydi. Son olarak Canning, hükümetine bu atamayı engellemek için elinden geleni yapacağını fakat daha önce yine bir Rum olan Yanko Argiropoulo'nun Londra'da görev yapmasına izin verilmediği için bunun pek mümkün olamayabileceğini ifade etmekteydi (FO., 78/70: 14 October 1810).

Antonaki Ramadani'nin Londra'ya tayinine dair İngiltere Dışişleri Bakanı'na hitaben bir şukka dahi hazırlanmış (BOA., HAT.: 1348/52701) olmasına rağmen Stratford Canning'in itirazları neticesinde bu atama ertelenmiş gibidir. Fakat bunun bir önemi de kalmamıştı. Zira Sıdkı Efendi, Londra'daki dokuzuncu yılında 27 Mart 1811 Çarşamba günü vefat etti. Muhtemelen vefatına içkiye olan aşırı düşkünlüğü yol açmıştı (Kuran, 1998: 43). Sıdkı Efendi'nin naaşı Pazartesi günü St. Pancras'ta bulunan mezarlığa defnedildi (*Caledonian Mercury* :8 April 1811; *Aberdeen Journal*: 17 April 1811). Cenazenin İslami usullere göre kaldırılmasına Cezayir Dayısının Londra'da bulunan temsilcisi yardımcı olmuştu. Sıdkı Efendi'ye ait resmi evrak ise Londra Şehbenderi Isaac Natali'ye teslim edildi ve yeni bir Osmanlı temsilcisi gelinceye kadar resmi ilişkiler onun üzerinden yürütülecekti (FO., 78/73: 1 April 1811). Fakat Sıdkı Efendi arkasında çok miktarda borç bırakmıştı. Terekesi ve kalan maaşı hesap edilerek 5 bin kuruş dul eşi Havva Hanım'a verilmesine ve 15.375 kuruşun ise İngiltere'deki alacaklıları için ayrılmasına karar verildi (BOA., A. {AMD.d.: 1703/22-25). Bu borç Sıdkı Efendi'nin yerine tayin edilen halefi Antonaki Ramadani aracılığıyla ödendi (BOA., HAT.: 1280/49635).

## 5. Sonuç

Mehmed Sıdkı Efendi, Londra'ya Memluk Beyleri sorununun çözümü ve İngiliz ordusunun Mısır'dan çekilmesi konusunda müzakerelerde bulunmak üzere Londra'ya geçici misyonla gönderilmişti. Daha önce Mısır'da görevliyken İngilizler ile teması olduğu ve biraz Fransızca bildiği için bu görev için uygun bir isim olarak görülmekteydi. Londra'ya ulaşmasından kısa bir süre sonra maslahatgüzar olarak tayin edildiğini öğrendi. Sıdkı Efendi, 1803'ten 1811 yılındaki vefatına kadar Londra'da görev yaptı. Onun maslahatgüzarlık yaptığı yıllar hem kendisi hem de İngiltere'yle Osmanlı Devleti ilişkileri açısından sıkıntılı bir dönemdi.

Sıdkı Efendi'nin en önemli sıkıntılarında biri kendisine yapılan maaş ödemelerindeki aksamalardı. İki devletin savaştığı iki yıl boyunca hiçbir maaş alamamıştı. Barış yapıldıktan sonra bile aylarca

Sıdkı Efendi'ye para gönderilmedi. Bu süreçte Sıdkı Efendi büyük oranda borçlanmış ve İngiliz hükümetinden para istemek zorunda kalmıştı. Elbette bir devletin yurt dışındaki bir temsilcisini maddi açıdan bu kadar zor durumda bırakması o devletin itibarına zarar verirdi. Geçim sıkıntısı çeken bir diplomatın nezdinde bulunduğu hükümet üzerinde etkide bulunması beklenemezdi.

Bir diğer önemli sorun ise Osmanlı Devleti'nin Sıdkı Efendi ile düzenli bir iletişim yolu bulamamasıydı. Yazışmalarda sürekli olarak gecikmeler yaşanıyordu. Bunun bir sebebinin kıta Avrupası'nı etkileyen Napolyon Savaşları olduğu yadsınamaz. Aynı şekilde 1807-1808 yılları arasında Osmanlı Devleti'ndeki isyanlar ve taht değişikliklerinin de iletişimin aksamasına yol açmış olması mümkündür. Bununla birlikte İngiltere'yle barış müzakereleri başladıktan ve barış yapıldıktan sonra neredeyse bir yıl boyunca Sıdkı Efendi'nin bilgilendirilmemesi ve tahriratlarına cevap verilmemesi dikkat çekicidir. Hem Osmanlı Devleti'nin hem de İngiltere'nin ikili diplomatik ilişkilerini Babıali ile İstanbul'daki İngiliz büyükelçiliği aracılığıyla yürütmeyi tercih ettikleri bilinmektedir. Ancak ikili ilişkilerde yaşanan gelişmelerden uzun bir süre bihaber bırakılan bir diplomat devletini layığıyla nasıl temsil edebilirdi?

Sıdkı Efendi'nin maslahatgüzarlığı sırasında karşılaşılan ilginç durumlardan biri de Babıali'nin diplomasi kurallarına aykırı görevlendirilmesidir. Zaten İngiltere'nin İstanbul'da bir büyükelçisi varken Londra'da Osmanlı Devleti'ni bir maslahatgüzarın temsil etmesi mütekabiliyet esaslarına aykırıydı. Sıdkı Efendi'nin İngiliz hükümeti nezdine bir yetkilendirme belgesi gönderilmeden barış müzakereleri için görevlendirilmesi ve maslahatgüzar sıfatıyla İngiliz Kralına bir name sunmasının beklenmesi ya Osmanlı Devleti'nin diplomasinin genel kaidelerini görmezden gelmek istediğini ya da sürekli diplomasiye yeni geçiş yapan bir devlet olarak protokol kurallarını tam olarak özümseyemediğini göstermektedir.

Her şeye rağmen bir diplomatın en azından hal, tutum ve tavırlarıyla devletini temsil etmesi beklenir. Fakat Sıdkı Efendi sosyal statüsü düşük bir kadınla hukukiliği meçhul bir evlilik yapan, üstelik gayri ahlakî davranışlar sergileyen ve alkol müptelası olan bir portre ortaya koymuştur. Yine de kültürel açıdan oldukça yabancı olduğu bir toplumda uzun yıllar yaşamak zorunda kalması, vatan hasreti, parasızlık ve özellikle savaş yıllarının psikolojisinde yaptığı tahribatı görmezden gelemeyiz. Aslında Babıali, İngiltere nezdinde itibarı kalmamış Sıdkı Efendi'nin yerine bir başka ismi tayin etmeyi defalarca gündemine almıştı. Fakat finansal kaynak bulunamaması ya da Fransa ve İngiltere'ye karşı izlenen denge politikasının sarsılmaması adına her defasında bu değişiklik askıya alınmıştır. Sonunda bu talihsiz diplomat, vatanına geri dönmeden sekiz yıldır görev yaptığı Londra'da hayatını kaybetmiştir.

## **Kaynakça**

### **Arşiv Belgeleri**

#### **T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**

*Bab-ı Âsaftı Defterleri (A.{AMD.d.}): 1703*

*Cevdet Hariciye (C.HR.): 18/878, 135/6722.*

*Hatt-ı Hümayun (HAT.): 88/3633, 90/3683, 142/5896, 142/5897, 144/6034, 145/6079, 175/7593, 175/7594, 244/13745, 281/16711, 657/32117, 851/38157, 1181/46639, 1273/49389, 1277/49545, 1280/49635, 1348/52699, 1348/52701, 1349/52713, 1349/52713-K, 1349/52713-L, 1349/52713-N, 1349/52713-R, 1349/52713-S, 1349/52719, 1366/54114*

### **National Archive**

*Foreign Office (FO): 78/70, 78/73, 78/75, 78/93.*

### **Gazeteler**

*Arrival of Turkish Envoys. (1808, July 20). Aberdeen Journal, p. A3.*

- Court of Common Pleas. (1807, November 26). *Times*, p. A2.
- Court of Common Pleas. (1807, November 28). *Times*, p. A2.
- Domestic Intelligence. (1811, April 17). *Aberdeen Journal*, p. A1.
- The Mirror of Fashion. (1807, April 8). *Morning Chronicle*, p. A2.
- The Prince Regent. (1811, April 8). *Caledonian Mercury*, p. A3.
- To the Editor of The Times. (1807, November 25). *Times*, p. A2.
- Turkish Envoy Extraordinary. (1808, August 29). *Portsmouth Telegraph*, p. A1.

### **Kitap ve Makaleler**

- Adair, R. (1845). *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles in 1808-1809*. (Vol. I). London.
- Beydilli, K. (2023). Mahmud Râif Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde, (C. XXVII, ss. 382-383). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çelik, Y. (2010). III. Selim devrinde Mısır'da Osmanlı-İngiliz Rekabeti (1798–1807). S. Kenan (Ed.), *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi* (s. 351-366). İstanbul: İSAM.
- Çolak, K. (2008). "Mısır'ın Fransızlar tarafından işgali ve tahliyesi (1798-1801). *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, X/2, 141-183.
- Ghorbal, S. (May 1933). The missions of Ali Effendi in Paris and of Sedki Effendi in London 1797-1811, A Contribution to the Study of the Westernisation of Ottoman Institutions. *Bulletin of The Faculty of Arts*, I/1, 114-129.
- Güner, S. (Kış 2015). Londra'da bir Memlûk Beyi: Muhammed Bey Elfi (Ekim-Aralık 1803). *Akademik Bakış*, IX/17, 41-69.
- Güner, S. (Güz 2015). Mısır'ın son Memlûk Beyleri (1801-1806). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XI/22, 227-266.
- Herbette, M. (1997). *Fransa'da ilk daimî Türk Elçisi Morali Esseyit Ali Efendi (1797-1802)*. (E. Üyepazarcı Çev.), İstanbul: Pera Yayınları.
- İnce, Y. (2008). Bir görgü tanğının gözünden Kabakçı Mustafa İsyanı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 9, 281-308.
- Kandil, D. A. M. & Fakhry, A. M. H. A. (2017). The Journey of Muhammed Bey al-Alfi to London: An eye-opening journey. *Journal of the American Research Center in Egypt*, 53, 123-138.
- Kempe, J. A. (1884). *Autobiography of Anna Eliza Bray*, London: Chapman and Hall Limited.
- Kılıç, M. (2019). İlk ikamet elçilerinin halefleri Rum Maslahatgüzarlar (1800-1821). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXVIII/65, 251-278.
- Kuran, E. (1968). *Avrupa'da Osmanlı ikamet elçiliklerinin kuruluşu ve ilk elçilerin siyasi faaliyetleri 1793-1821*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kuran, E. (1988). Osmanlı Devleti'nin Londra Maslahatgüzarı Mehmed Sıdkı Efendi, 1803-1811 *Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan* içinde (s. 38-43). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Richmond, S. (2022). *Şark'ta İngiltere'nin sesi Stratford Canning ve Osmanlı İmparatorluğu ile diplomasi*, (Z. G. Ö. Kayırcı Çev.). İstanbul: Runik Kitap.
- Soysal, İ. (1999). *Fransız İhtilâli ve Türk-Fransız diplomasi münasebetleri (1789-1802)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Turan, N. S. (2018). *İmparatorluk ve diplomasi, Osmanlı diplomasisi izinde*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yalçınkaya, M. A. (Ağustos 1996). Osmanlı Devleti'nin yeniden yapılanması çalışmalarında ilk ikamet elçiliklerinin rolü. *Toplumsal Tarih*, 6/32, 45-53.
- Yalçınkaya, M. A. (2001). İsmail Ferruh Efendi'nin Londra elçiliği ve siyasi faaliyetleri (1797-1800). K. Çiçek (Ed.) *Pax Otomana Studies in Memoriam Prof.Dr. Nejat Göyünç* içinde (s. 381-408). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yenidünya, S. (Haziran 2009). Kale-i Sultaniye Anlaşması'nın gizli görüşmeleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XI/1, 309-325.
- Yeşil, F. (2010). İstanbul önlerinde bir İngiliz filosu: Uluslararası bir krizin siyasî ve askerî anatomisi. S. Kenan (Ed.), *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi* içinde (s. 391-493). İstanbul: İSAM.
- Yeşil, F. (2017). *Trajik zafer, Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki siyasi ve askeri mücadelesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yılmaz, H. (2018). *XIX. yüzyılın başında Avrupa Devletleri arası rekabet ve 1809 Kale-i Sultani Antlaşması*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.